

**КІЛЬКІСНІ ЛЕКСИЧНІ ПАРАДИГМИ СИНТАГМИ $N_t + de + N_2$
(на матеріалі французької мови)**

У статті досліджено найбільш валентні кількісні лексичні парадигми в межах іменникової синтагми $N_t + de + N$. Здійснено семантичну диференціацію синтагматичних одиниць на позначення нумерічного ступеня апроксимації кількості.

Ключові слова: семантична валентність, кількісна парадигма, іменникова синтагма, апроксимація.

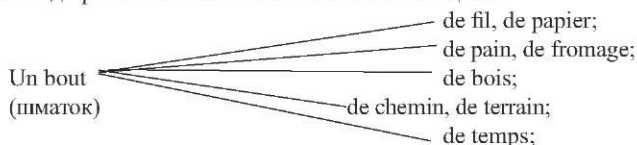
Внутрішня форма слова виводиться з його ономазіологічної структури, тобто аналіз семного складу віртуального мовного знака передбачає визначення його ономазіологічного статусу (парадигматики) [5, с. 129]. Відомо, що внутрішня форма слова — це зафіксоване в мовній пам'яті, цілого мовного колективу поняття (в нашому випадку поняття кількості), яке потенційно відтворюється тією, чи іншою ознакою денотата. Серед мовознавців поширена думка, що вивчення номінативної діяльності на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки вимагає гнучкішої моделі лексичного значення. Значення лексеми самодостатнє, воно лише увиразнюється

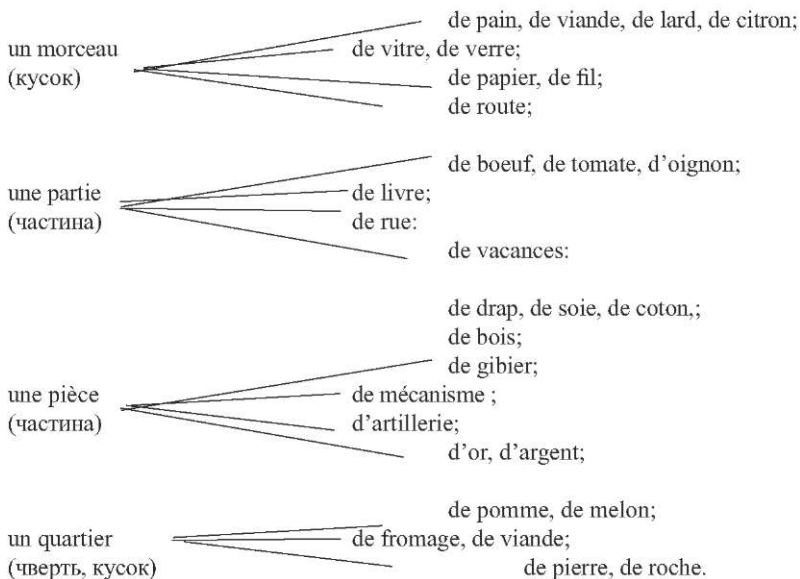
в системі загальнономовних відношень, оскільки становить сукупність смислових ознак референта, між якими існує тісний зв'язок. У зв'язку з цим значення слова (сигніфікат) трактується як сукупність об'єктивно властивих денотату відмінних ознак. Спорідненість форми та змісту можлива при наявності спільного референта. Основою номінації кількості є сигніфікативний компонент. Саме комбінації означуючого, означуваного й об'єкта позамовної дійсності (референта), сприяють формуванню різних типів кількісних синтагматичних груп, у межах яких діє формула $N_1 + de + N_2$. При складанні парадигматичних рядів кількісних лексем враховується семантика обох компонентів, тобто слова-домінанти та іменникового додатка. Кількісні словосполучення $N_1 + de + N_2$ — це різні за ступенем спаяності структури з різним кількісним значенням, об'єднані в єдине ціле з метою передачі кількісних характеристик референта [5, с. 111]. Механізм формування семантики кількісного словосполучення моделі — полягає в передачі різних аспектів кількості $N_1 + de + N_2$.

Між значенням слова і його сполучуваністю існує тісний зв'язок. Залежно від цього розрізняють синтаксичну, лексико—семантичну сполучуваність [1, с. 233]. Значення тієї чи іншої лексеми увиразнюється системою лексико-семантичних відношень між мовними одиницями, тобто воно з одного боку є об'єктивно властивістю самої лексичної «матерії», а з іншого, — продуктом системи словесних відношень (лексичної сполучуваності) [2, с. 104]. Лексико-семантична сполучуваність характеризується поєднанням окремої лексеми з іншими для виявлення на тлі контексту тих, чи інших лексико-семантичних відношень виражених у тому, чи іншому значенні лексеми, або сталого словосполучення [4, с. 44]. На лексико-семантичному рівні валентність, тобто сполучуваність, кількісної синтагми регулюється за принципом конкретності / абстрактності. Не можливо провести чітку межу між конкретною лексикою (денотативною) та абстрактною з сигніфікативним типом її знакового значення, оскільки семантика імен з предметним і непередметним значенням, увиразнює у різний спосіб денотативні і сигніфікативні компоненти, що дозволяє словесним знакам вільно функціонувати, пристосовуючись до комунікативних завдань [5, с. 130].

Ми намагатимемось диференціювати кількісну лексику на синтагматичному й парадигматичному рівнях, показати процеси зміни семантики кількісних слів залежно від способу абстрагування, що застосовується суб'єктом для номінації множини осіб, предметів, явищ, та за їхньою семантичною ознакою позначати малу / велику кількість, частину цілого, групування, скупчення чого-небудь, окружність, об'ємність, окресленість, межу охоплюючих предметів і таке інше, визначає спектр кількісних значень слова.

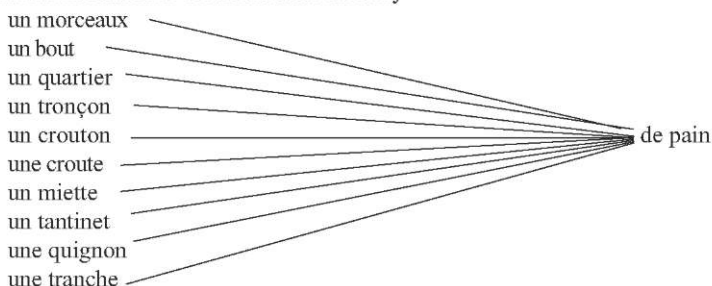
Пропонуємо приклади парадигматичних рядів структурних компонентів досліджуваної синтагми за ознакою позначати частину цілого. Вибір її іменникових додатків підібраний по частотності вживання мовцями.

У цій групі ми виділили слова 'un bout' (шматок), 'un morceau' (кусок) і 'une partie' (частина), валентність яких по відношенню до інших вокабул є найбільшою, — це, насамперед, пов'язано із семантичною **співвідповідністю** іменникового додатка з кількісними номіналіями. Взаємосполучуваність інших лексем, семантика яких вказує частину цілого, менш продуктивна, вона має менший спектр вживання, або можлива тільки з конкретним словом у номінальному виразі.

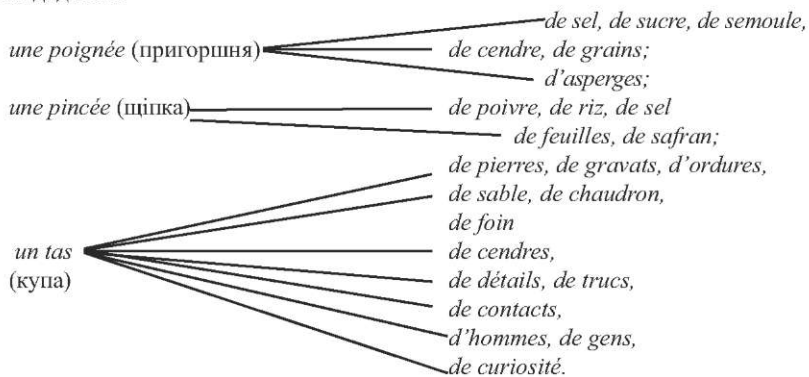
Характерно, що члени лексико-семантичної парадигми є **взаємозамінними** завдяки їхній властивості позначати частину

Список найбільш вживаних кількісних номінальних усталених виразів поданий в алфавітному порядку: *une bribe de tabac; une brique de savon; une boule de pain; un brin de bois; une brisure de riz; un débris de verre; une dose de médicament; une fraction de seconde; un fragment de roche; un lambeau d'étoffe, de peau; un laps de temps; une lichette de fromage; un lopin de terre; un lot de terre; une miette de pain; un quart de*

beurre; un quignon de pain; un pan d'étoffe;; une parcelle d'or; une part de gateau; ne pépite d'or; une plaque de chocolat; un quarteron de pomme; un rond de saucisson; une rondelle de saucisson; une rouelle de veau: un segment de cercle; une tranche de route, de gateau, de tartine; un tronçon de lard, de pain, de poisson, de colonne; un zeste de citron [6. с. 114].

Окрім того, виокремлюються лексеми, семантика яких вказує на «малу» кількість. До них відносяться слова, які служили вихідними еталонами лічби: *un grain de sel* (крупинка солі); частин тіла: *une poignée de riz* (жменя рису); *une pincée de riz* (щіпка рису), *une main de sel* (пригоршня солі). Власне, це предмети, поняття, за допомогою яких вимірюється необхідна кількість: *une branche de basilic* (гілочка базилика), *un brin de cerfeuil* (дрібка кербеля), *une gousse d'ail* (долька часника), *une gorgée d'eau* (ковток води), *une grappe de raisin* (гроно винограду), *une noisette de beurre* (з'лісовий горіх' масла), *une noix de beurre* (з'горіх' масла) тощо. Наведемо приклади кількісних словосполучень з великою кількісною дистрибуцією іменникових додатків.

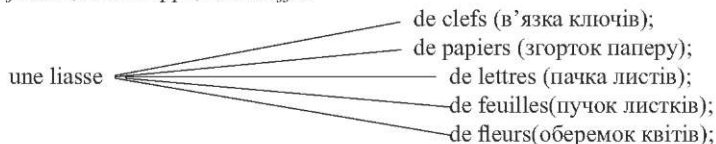
Слова цієї групи також виступають і як синоніми, і як субститути, оскільки вони можуть співвідноситись з будь-якою кількісною домінантою у іменникових групах. Порівняймо: *Un entassement (un amas, une accumulation, une amoncellement, un attrouplement, un encombrement, un fatras, un fouillis, un monceau, un ossuaire, une pile, une pyramide, un ramas, un ramassis, un rassemblement, un stock, un tas) — de bagages, de papiers, de billets, de maisons, de soldats, de véhicules, та ін.*

Також одними з найбільш частотних є парадигми слів, які вказують на угруповання. Як в українській, так і у французькій мовах, квантифікаційні компоненти цієї групи позначають мотивовані зібрання великої невизначеної кількості: людей, звірів, птахів, худоби, риби [6, с. 117]. *un banc de poissons* (косяк риб); *une colonne de soldats* (колона солдат); *un essaim d'abeilles* (рій бджіл); *une meute de chiens* (зграя собак); *une troupe d'animaux* (стадо тварин); *un troupeau de bétail* (стадо худоби); *une volée d'oiseaux* (переліт птахів).

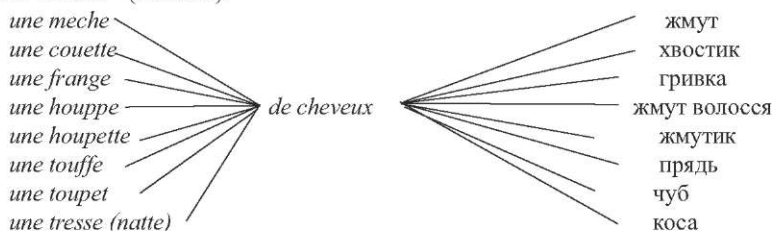
А. А. Уфимцева називає слова цієї групи 'своєрідними квантифікаторами', що позначають неозначену множину людей і представників тваринного світу [5, с. 126]. Для прикладу словосполучення '*une troupe de chiens*' ('зграя собак'), чи '*une meute*

d'oiseaux ‘(переліт птахів’), як в українській так і у французькій мові — не можливі, бо це диспаратні співставлення понять. Перелік слів цієї групи чималий *une armée de soldats* (армія солдат); *une colonne de camions* (колона машин); *une collection de timbres* (колекція марок); *un chœur de garçons* (хор хлопчиків); *une équipe de joueurs* (збірна гравців); *un ensemble de musiciens* (гурт музикантів); *une foule de clients* (юрба, натовп клієнтів); *une file d'acheteur* (низка покупців); *groupe de clients* (група клієнтів) тощо.

Кількісні лексичні одиниці, які вказують на акумуляцію, окружність, об'ємність, окресленість, межу охоплюючих предметів теж є досить частотними [6, с. 118]. Такий підхід до опису семантики слів цієї групи також базується на дослідженнях відомих російських учених В. І. Даля та Г. І. Берестенева, які характеризують їх під загальною назвою ‘образы множественности’ [3, с. 88]. Ключовими словами цієї групи є: *‘une botte* ‘(оберемок), *‘une liasse* ‘(в'язка), *‘un fagot* ‘(в'язанка), *‘une bobine* ‘(котушка), які характеризуються багатоступеневою взаємосполучуваністю у номінальних виразах. Їхніми квазі-синонімами є наступні *un bouquet*, *un boqueteau*, *une brassée*, *un fagot*, *un fagotin*, *un fouillis*, *un fascicule*, *un faisceau*, *une gerbe*, *un gerbier*, *une javelle*, *une houpe*, *une touffe*..

Цікавою є парадигма, лексеми якої прив'язані до одного іменникового компонента *‘cheveu* ‘(волосся).

Ця парадигма є відмінною уже тим, що вживання мовцем будь-якого слова парадигми без іменникового додатка чи з ним, відповідає означуваному референту, як в українській, так і у французькій мовах.

Отже, ми розглянули кількісні лексичні одиниці, які розрізняються між собою за семантичною ознакою позначати малу / велику кількість, частину цілого, групування, скупчення чого-небудь, акумуляцію, окружність, об'ємність, окресленість, межу охоплюючих предметів. Утворення кількісної іменникової синтагми $N_1 + de + N_2$, визначається валентністю її компонентів, залежить від її лексико-семантичного наповнення, адекватного вибору досліджуваної одиниці і відповідно лексико-семантичної парадигми.

Оскільки вони є моно референтними, то здатність лексем до сполучуваності з іншими словами максимально матеріалізує їхню значущість у мові, а також забез-

печує, як бачимо, її подальше переосмислення, що дозволяє відрізнити їх з поміж інших одиниць мовної системи та складати лексичні парадигми за спільною кількісною ознакою.

Література

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
2. Будагов Р. А. Человек и его язык / Р. А. Будагов. – М.: Наука, 1974. – 223 с.
3. Берестенев Г. И. Образы множественности и образ множественности в русском языковом сознании / Г. И. Берестенев // Вопросы языкознания. – М.: Наука. – 1999. – № 6. – С. 83–99.
4. Котелова Н. З. Значение слова и его сочетаемость (К формализации в языкознании) / Н. З. Котелова. – Л.: Наука, 1975. – 148 с.
5. Уфимцева А. А. Лексическое значение (Принцип семиологического описания лексики) / А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – С. 104–138.
6. Чапля О. С. Референційна картина іменних квантифікаторних груп / О. С. Чапля // Іноземна філологія: зб. наук. пр. – Львів: Світ, 2003. – Вип. 113. – С. 111–123.

Chaplya O. S. Quantitative lexical ofsyntagma $N_1 + de + N_2$ (on the material of french language)

In this paper the most valence quantitative lexical paradigms within the nominalsyntagma $N_1 + de + N_2$ are studied. Semantic differentiation ofsyntagmaticunits which are used to denote various degrees ofapproximation ofthe amount is fulfilled by the author.

Keywords: semantic equivalence, the quantitative paradigm, nominative syntagma, approximation.

О. С. Чапля. Количественные лексические парадигмы синтагмы $N_1 + de + N_2$ (на материале французского языка)

В статье исследованы наиболее валентные количественные лексические парадигмы в рамках именной синтагмы $N_1 + de + N_2$. Совершено семантическую дифференциацию синтагматических единиц для обозначения ими разной степени аппроксимации количества.

Ключевые слова: семантическая валентность, количественная парадигма, синтагма имени существительного, аппроксимация.